

Психологічні засади організації усної перекладацької діяльності студентів- філологів

Статтю написано на основі глибокого вивчення механізмів формування усної перекладацької діяльності студентів-філологів. Статтю присвячено проблемам мовної особистості в лінгвістиці та використанню цих поглядів у практиці викладання іноземної мови. Риторика методики навчання обговорюється поєднано з формуванням лінгвістичних здібностей особистості.

Ключові слова: переклад, психологічні механізми, текст, компетенція, компетентність, аудіювання, сприймання.

Стаття написана на основі глибокого изучения механізмів формування усної перекладацької діяльності студентів-філологів. Стаття присвячується проблемам мовної особистості в лінгвістиці та використанню цих поглядів у практиці викладання іноземної мови. Риторика методики навчання обговорюється поєднано з формуванням лінгвістичних здібностей особистості.

Ключевые слова: перевод, психологические механизмы, текст, компетенция, компетентность, аудирование, восприятие.

Одним із центральних положень, визначених у Національній доктрині розвитку освіти в Україні в 21 столітті, є створення умов для підготовки вчителів, здатних практично втілювати нові прогресивні методики й технології навчання, інтегруючи всі етапи навчально-виховного процесу з кращими здобутками світової культури. У цьому контексті процес підготовки вчителів іноземної мови спрямовується на формування у студентів умінь реалізовувати технології, поєднуючи класичні й інноваційні підходи до навчання у площині особистісного бачення.

З метою розкриття психологічних засад організації усної перекладацької діяльності студентів-філологів у нашій статті ми окреслимо особливості організації перекладацької діяльності студентів, розкриємо психологічні механізми здійснення усних перекладів, охарактеризуємо компоненти професійної діяльності перекладача, а також опишемо процеси сприймання та розуміння повідомлення, текстової інформації, які є досить важливими для оптимізації усної перекладацької діяльності студентів-філологів.

Актуальність дослідження зумовлена незадовільним рівнем мовної і мовленнєвої компетентності студентів – майбутніх вчителів для здійснення навчально-виховного процесу іноземною мовою. Проблема поліпшення мовної і мовленнєвої підготовки кадрів освіти диктує необхідність дослідження і впровадження новітніх ефективних методик прискореного опанування іноземної мови, зокрема як мови професії.

Незважаючи на те, що переклад як навчальна справа давно використовується в методиках викладання мов (його ефективність і необхідність застосування обґрунтовували видатні лінгвісти і методисти А.Д.Алфьоров, Н.М.Баженов, Л.А.Булаховський, Ф.І.Буслаєв, К.Д.Ушинський, О.М.Фінкель та інші), проблема його доцільності під час вивчення іноземної мови була й досі залишається предметом дискусій.

Отже, було визначено важливу, таку, що вимагала свого розв'язання, теоретико-методологічну і практичну наукову проблему. Вона полягала у з'ясуванні психологічних засад організації усної перекладацької діяльності студентів-філологів, створенні моделей навчання, які орієнтуватимуться на визначення механізмів, побудову та апробацію системи психолого-педагогічних чинників та умов ефективного забезпечення розуміння студентами матеріалу, який перекладається, засобами культурологічно-зорієнтованого навчання, виокремлення основних компонентів перекладацької компетентності.

Завданням нашої статті є виокремлення компетентнісного підходу у вивченні іноземної мови як пріоритетного і орієнтування його на виконання важливих ключових функцій освіти, адже у ньому відображається зміст освіти, який не ґрунтується на компоненті знання, умінь, навичок.

Отже, проаналізуємо особливості послідовного перекладу. Послідовний переклад як вид усного перекладу публічних виступів, який здійснюється після завершення виступу або під час пауз, що робить оратор, складається з двох основних умінь: уміння аудіювати та уміння оформляти переклад в усній формі. На етапі оформлення перекладу перекладач має розшифрувати свої записи і без пауз висловитися мовою перекладу.

Перед перекладачем постає завдання пошуку та реалізації рішення, що відповідає комунікативній установці та функціональним ознакам висловлювання. Мова оратора під час здійснення послідовного перекладу триває досить довго, при цьому перекладач повинен передати як ключову, так і другорядну інформацію, враховуючи й емоційне ставлення до неї автора тексту. Тому, якщо

розділити послідовний переклад на два етапи, то від першого етапу перекладацької діяльності (сислового сприйняття повідомлення та фіксації найбільш важливої інформації) багато в чому буде залежати правильність, повнота й точність послідовного перекладу.

Отже, перший етап діяльності перекладача – смислове сприйняття повідомлення, яке він чує, та фіксація потрібної інформації. Другий етап – розшифрування фахівцем своїх записів та передача повідомлення мовою перекладу. Записи потрібної інформації у послідовному перекладі виступають у ролі допоміжного засобу. Записи допомагають спеціалісту відновити в пам'яті те, що сприймалося раніше, а процес запису великою мірою стимулює інтелектуальну активність і тим самим активізує запам'ятовування. Отже, для здійснення послідовного перекладу необхідним є вміння аудіювання та оформлення перекладу в усній формі.

Синхронний переклад в науковій літературі визначається як професійний вид усного перекладу конференцій, який здійснюється одночасно із сприйняттям повідомлення мовою оригінала за допомогою технічних засобів в спеціально обладнаній кабіні, і в процесі якого – в умовах дефіциту часу – на одиницю тексту переробляється інформація обмеженого обсягу.

Синхронний переклад є одним із найскладніших видів усного перекладу, що характеризується одночасним сприйняттям та говорінням. За словами О.О.Леонтьєва, у синхронного перекладу є специфічна особливість, що відрізняє його від всіх інших видів перекладу. Це – “розривність” програми. Іншими словами, синхронний перекладач не “стягує” всю фразу в програму, аби потім знову “розгорнути” цю програму у фразу іншою мовою, а виконує цю операцію з окремими компонентами фрази.

Діяльність синхронного перекладача в професійному плані характеризується як складний, досить інтенсивний вид професійної діяльності, що супроводжується стресовим станом, втому, напругою. Саме тому зазвичай через 20-30 хвилин синхронного перекладу рекомендується 40-60 хвилин відпочинку.

Розглянемо найбільш істотні особливості синхронного перекладу. Головна особливість синхронного перекладу, перш за все, в регулярному поєднанні в часі (або паралельному протіканні) двох процесів. Це – процеси слухання мовлення однією мовою і говоріння – іншою.

У синхронному перекладі існує декілька режимів часового узгодження цих процесів. Якщо мова оратора виголошується в дуже повільному темпі з великими паузами між фразами, то переважає

поперемінне здійснення сприйняття інформації та породження мовлення. З підвищенням темпу мовлення оратора зменшуються паузи між фразами і встановлюється режим поперемінного здійснення сприйняття інформації та породження мовлення з режимом одночасного здійснення цих процесів. Важливу роль в синхронному перекладі відіграє здатність перекладача сприймати мовлення оратора в періоди презентації промови мовою перекладу. Останнє відбувається за умов спільного функціонування цілого ряду психологічних механізмів. Серед таких механізмів постають:

– Механізм ідентифікації – впізнавання мовних образів за їх акустичними характеристикам з мінімальним ступенем участі мовленнєво-рухового аналізатора. Опитування перекладачів свідчить про те, що для сприйняття та розуміння мовлення оратора у спільному процесі говоріння використовується одночасно і мовленнєво-руховий код, і новий суб'єктивний код, який формується в ході тренування, як правило, без усвідомлення цього явища перекладачем. Основу функціонування цього коду складає впізнавання слів і словосполучень лише на основі їх слухових образів без зустрічного артикуляційного відтворення про себе, а також утримання в свідомості отриманої інформації.

– Механізм імовірнісного прогнозування, завдяки якому перекладач прогнозує можливе розгортання та результат висловлювання оратора. Це дозволяє йому відтворювати в своїй свідомості зміст і форму вихідного повідомлення на основі сприйняття окремих, найбільш інформативних фрагментів.

– Механізм синхронізації, що забезпечує паралельне протікання слухання і говоріння. Орієнтування перекладача в мовленні оратора у разі функціонування даного механізму ґрунтується на фрагментарному, пофразовому сприйнятті мовлення оратора. Стосовно орієнтування синхронного перекладача в мовленні оратора можна говорити про телеграфний стиль сприйняття. До того ж деякі слова і словосполучення сприймаються лише на основі впізнавання слухових образів без їх артикуляційного сприймання.

Під час навчання фахівців у вищій школі пошук або вибір перекладацьких рішень в умовах дійсної синхронності побудований, зокрема, на використанні “домашніх перекладацьких заготовок”. Синхронний переклад у виконанні досвідчених перекладачів зводиться до розв’язання стереотипних завдань з використанням неабиякого запасу лексичних, фразеологічних і синтаксичних еквівалентів, відпрацьованих до рівня умовно-рефлекторної реакції.

Слід наголосити, що важливою умовою функціонування механізму синхронізації є орієнтування перекладача в ситуації

спілкування, тобто прогнозування мети, теми, смислового змісту та мовної форми висловлювання оратора. Важливо також зазначити, що формування механізму синхронізації постає можливим лише в результаті тривалого цілеспрямованого тренування та розвитку мовленнєвих і перекладацьких навиків.

До специфічних особливостей синхронного перекладу можна віднести й те, що перекладацькі дії здійснюються над інтонаційно-смысловими одиницями типу синтагм і ритмічних груп, синтаксичними блоками та іншими частинами висловлювань. Синхронний перекладач чує не все висловлювання в цілому, а частинами. Це значно ускладнює розуміння та подальшу передачу частини висловлювання, оскільки фахівець змушений здійснювати смислове сприйняття, визначати смисловий центр, відділяти головне від другорядного без ознайомлення з усіма частинами висловлювання, орієнтуючись лише в його перших компонентах.

Темпоральні характеристики діяльності синхронного перекладача також належать до найбільш істотних особливостей синхронного перекладу. Синхронний переклад є найбільш швидким видом перекладу. Вихідний текст перекладається з тією ж швидкістю, з якою він виголошується оратором. Це також вимагає спеціальних навичок сприйняття та оформлення перекладу в умовах дефіциту часу.

Отже, можемо зробити висновок, що синхронний переклад характеризується:

- однократним слуховим сприйняттям;
- простим за складністю запам'ятовуванням;
- обмеженням в часі та постійним функціонуванням навиків перекладу;
- однократною усною презентацією перекладу;
- синхронною усною презентацією перекладу;
- синхронним здійсненням операцій з метою перекладу;
- паралельним протіканням рецептивної та продуктивної мовленнєвої діяльності;
- поsegmentним характером перекладу.

Отже, ми бачимо, що синхронний перекладач повинен мати високий рівень розвитку вмінь аудіювання та вміння усного оформлення перекладу, що здійснюється одночасно. Вищезазначені, найбільш істотні особливості синхронного перекладу свідчать про те, що аудіювання та оформлення перекладу в синхронній перекладацькій діяльності відбуваються в досить складних умовах, які вимагають від перекладача спеціальних навичок і умінь, цілеспрямованої підготовки тощо.

Охарактеризуємо наступний вид усного перекладу – переклад з паперу. Такий переклад є візуально-усним перекладом, адже сприймання тексту повідомлення здійснюється у візуальній формі, а його оформлення – в усній.

Перекладацька діяльність з паперу вміщує два етапи.

I етап – візуальне сприйняття вихідного тексту та усвідомлення його смислу. Умовно за одиницю сприйняття прийнято вважати графічне слово, результатом сприйняття якого є впізнавання, що супроводжується актуалізацією його слухового та рухового образів.

На цьому етапі виділяють три основних частини.

Перша частина – коли зорові та мускульні відчуття, що викликаються графемами, синтезуються на рівні слова.

Друга частина – коли слова співвідносяться з поняттями через їх значення і між ними встановлюються зв'язки, за допомогою яких вони утворюють речення, та визначаються функції слів.

Третя частина – коли виявляється зміст мовленнєвого повідомлення та розкривається його задум.

Процес смислової переробки тексту – це активний процес, спрямований на впізнання слів, словосполучень, тобто співвідношення образу предмета, який сприймається, з певним еталонним образом, що зберігається за допомогою довготривалої пам'яті. Результатом смислової переробки є формування внутрішньої програми, тобто розуміння, що характеризується повнотою, точністю і глибиною. Таким чином, перший етап перекладу з паперу є не чим іншим, як читанням.

II етап – етап усного оформлення перекладу. Переклад з паперу здійснюється в режимі часових обмежень, коли одночасно з читанням тексту оригінала перекладач повинен здійснювати переклад в середньому темпі усного мовлення.

Тому, зореве сприйняття тексту синхронізується з мовленням і, як наслідок, це суттєво ускладнює умови здійснення перекладу та, особливо, процес сприймання іншомовних висловлювань. На другому етапі перекладач прагне до створення усного монологу, який повинен відповідати нормам усного монологічного мовлення, що є більшою мірою прийнятною для сприйняття адресатом на слух.

Отже, переклад з паперу поєднує в собі уміння читати, усно оформляти переклад та уміння робити це синхронно.

Аналіз особливостей усного перекладу показав, що аудіювання, читання та оформлення є компонентами професійної перекладацької діяльності, яка відбувається в ускладнених умовах. Це дозволяє нам зробити висновок про те, що кожне з перелічених умінь усного

перекладу в умовах здійснення перекладацької діяльності має ряд специфічних особливостей, які відрізняють ці уміння від звичайних умінь аудіювання, читання і говоріння.

Питання вивчення специфіки вмінь та навичок особистості для здійснення усної перекладацької діяльності знайшло своє відображення в роботах багатьох дослідників. Так, М.М.Букарева, порівнявши вміння та навички слухання, говоріння та професійної перекладацької діяльності, виділила основні специфічні професійні уміння та навички для реалізації перекладацької діяльності. Н.Н.Гавриленко довела, що види мовленнєвої діяльності, у разі її включення в професійну діяльність, набувають нових якостей, які з'являються в результаті формування відповідних ним професійних вмінь.

Ми вважаємо за доцільне розглянути кожне з умінь здійснення усної перекладацької діяльності для того, щоб виокремити їх нестереотипні, специфічні характеристики, які дозволять називати їх “перекладацьким аудіюванням”, “перекладацьким читанням” та “усним оформленням перекладу”.

Дамо психологічну характеристику аудіювання. Використовуючи цей термін стосовно перекладацької діяльності, процес смислового сприйняття мови мовою оригіналу Р.К.Мін'яр-Белоручев називає “робочим аудіюванням”.

Аналізу основних особливостей процесу сприйняття та розуміння мовлення на слух присвячено праці багатьох дослідників (Р.Барта, М.М.Бахтіна, А.А.Брудного, Л.С.Виготського, Т.М.Дрідзе, Л.Г.Жабицької, В.В.Знакова, Ю.М.Лотмана, О.М.Леонтьєва, Н.В.Чепелевої та ін.). Сприймання усного мовлення починається з впливу фізичних якостей звуків мовлення на органи слуху, яким аудитор надає особливих мовних значень, що склалися в суспільному досвіді в процесі мовленнєвого спілкування.

Єдність образу слова в репродукції та рецепції досягається, зокрема, його фіксуванням в 3-х аналізаторах: руховому, слуховому й зоровому, і, в першу чергу, в двох перших, оскільки навчання людей спілкуванню за допомогою мови є можливим лише в результаті повної узгодженості в роботі слухового та мовленнєворухового аналізаторів. На цьому факті наголошує також Р.К.Мін'яр-Белоручев, який визначає процес слухового сприймання мовлення як такий, що ґрунтується на слухових та зорових відчуттях, супроводжується репродукцією, що, в свою чергу, ґрунтується на рухових відчуттях.

Процес сприйняття мовлення, як відомо, складається з трьох тісно пов'язаних між собою фаз: з первинного синтезу отриманих

відчуттів зі спиранням на наявні знання та минулі уявлення; аналітичної фази, де мовлення піддається аналітичному розгляду; і, нарешті, фази вторинного синтезу, яка оформлює отримані людиною враження в закінчений образ цілісного сприймання.

За словами С.Л.Рубінштейна, сприйняття має на увазі розуміння. Це – “поєднання чуттєвого та логічного, чуттєвого та смислового, відчуттів і мислення, а результатом процесу осмислення є розуміння або нерозуміння повідомлення”.

Сприйняття мовлення та її розуміння мають на увазі появу в людини певних думок, а також роботу мовленнєвого апарату особистості. Для того, щоб зрозуміти мову, ми повторюємо те, що сприймаємо, хоча це повторення може бути іноді спотвореним. Таке повторення є своєрідним руховим аналізом та слугує передумовою здійснення логічного аналізу.

Важливим моментом в перекладацькій діяльності є процес смислового сприйняття. Цей процес розглядається в психологічній літературі як багаторівнева система. Розрізняють два її рівні – сенсорний, який включає акустичну обробку вхідного сигналу, та перцептивний, який базується на процесах впізнавання та розрізнення, утримування та збереження інформації в пам’яті, здійснення мисленнєвих операцій аналізу та синтезу. Процес обробки сигналу закінчується розумінням думки, яку слід перекласти, і утриманням її в пам’яті за допомогою певного замінника або асоціатора.

У зв’язку цим дуже важливим постає механізм осмислення, в результаті якого реципієнт може дійти до розуміння або нерозуміння смислового змісту висловлювання. Існує цілий ряд типологій рівнів розуміння.

З точки зору точності розуміння тексту А.А.Смірнов виділяє 5 рівнів: 1) попереднє розуміння; 2) нечітке розуміння; 3) суб’єктивне переживання того, що розуміється, хоча виразити це за допомогою слів людина ще не може; 4) чітке розуміння повідомлення, яке можна виразити “словами оригіналу”; 5) розуміння повідомлення, яке може бути виражене своїми словами.

Розуміння тексту, підкреслює Л.С.Виготський, подібне до розуміння задачі в математиці. Воно складається з відбору правильних, з точки зору, реципієнта елементів ситуації й оптимального поєднання їх у адекватних співвідношеннях. Кожен такий елемент ситуації слід адекватно оцінювати, зокрема за показниками доцільності, вагомості, значущості та впливу на інші структурні компоненти даної ситуації.

Думка Л.С.Виготського має дещо спільне з висновками С.Л.Рубінштейна, котрий визначає розуміння як психічну мисленнєву діяльність, що включає диференціацію, аналіз речей, явищ у властивих певному контексту якостях, а також передбачає реалізацію цих зв'язків, їх синтез, за допомогою чого й створюватиметься цей контекст.

Більшість дослідників відзначають активний пошуковий характер процесу розуміння. Скажімо, С.Л.Рубінштейн зауважує, що будь-який зв'язаний, завершений авторський текст має бути розрахований на те, щоб створити найбільш сприятливі умови для виникнення змістової, наповненої фактичною інформацією думки читача. Зокрема те, що об'єктивно існує в тексті, може набути суб'єктивної форми існування у свідомості читача лише за умови здійснення активної мисленнєвої діяльності. Більшість психологів пов'язують розуміння змісту тексту із розумінням передусім його смислу. Так, в психологічній літературі пропонується виокремлювати декілька видів смислу тексту.

1. Синтаксичний, який обумовлюється композиційною зв'язністю тексту.

2. Сильний смисл, зумовлений логічним викладом тексту або логікою самої ситуації з урахуванням всіх можливих наслідків чи прогностичного висновку останньої.

3. Комунікативний, який передбачає розуміння тлумачення авторських намірів.

4. Елементарний, що має на меті здійснення переказу тексту із використанням читачем більш простих та доступних за своєю структурою та семантикою мовних виразів.

5. Енциклопедичний, тобто тлумачення тексту на рівні дефініцій та понять, зв'язків між ними тощо.

6. Логічний, який допомагає читачеві встановити значення тексту.

7. Екстрактний, тобто поверховий, неглибокий смисл тексту, який легко зрозуміти з першої сторінки.

8. Синонімічний, а саме: розуміння смислу лексико-стилістичних засобів та можливість для читача перефразувати їх.

Таке структурування смислу науковці пояснюють складністю феномена тексту, багатоваріантністю здійснення його інтерпретацій, знаходженням різних смислів в одному і тому ж вислові, певній думці, твердженні тощо. Це дає нам підстави зазначати, що в даному контексті процес моделювання смислу розглядається не лише як просте логічне тлумачення або пояснення, а як механізм досягнення розуміння.

Для перекладацької діяльності характерними є зв'язки імпліцитного характеру, які мають місце від початку тексту до кінця. Імпліцитні зв'язки, як правило, усвідомлюються читачем не відразу. Розуміння смислу зв'язків між окремими думками автора (побудова монтажного ряду) відбувається водночас із перецентруванням смислів. Цю дію дослідник характеризує як зміну структури тексту у свідомості читача з переміщенням її уявного центру. У процесі розуміння художніх творів перецентрування відбувається не завжди поступово, іноді стрімко: деякий ряд структурних елементів може бути пропущеним, останні елементи переміщуються на передній план. Монтаж і перецентрування супроводжуються усвідомлюваним або неусвідомлюваним виникненням у перекладача оцінки прочитаного, що залежить від життєвого досвіду, рис характеру, віку фахівця. Тому, змінюючи послідовність елементів тексту, встановлену його автором, здійснюючи переструктурування, читач утворює так званий "текст в собі", що сприяє моделюванню "смислу для себе". За таких умов досягається продуктивна організація перекладацької діяльності.

Психолінгвістика орієнтується на інформаційно-цільовий підхід до розуміння тексту. Так, концепція Т.М.Длідзе належить до психолінгвістичного напрямку. Вона базується, зокрема, на ідеях М.І.Жинкіна про текст як ієрархію смислових предикацій різних рівнів. Дослідник розглядає текст як потенційний предмет (або мотив) діяльності реципієнта, а його змістово-смислову структуру обмежує ієрархією цілей і засобів досягнення розуміння. Інформативний предмет у структурі створення смислових предикацій чітко обумовлюється метою перекладацької діяльності.

Н.В.Чепелева, вивчаючи питання розуміння наукових текстів, велике значення приділяє особливостям перекладу текстової інформації особистістю. Н.В.Чепелева виокремлює дві фази розуміння-інтерпретації: встановлення смислу та власне осмислення. Перша фаза і відповідає за переклад тексту. Дослідниця зазначає, що розуміння на цьому рівневі не передбачає глибокого проникнення читача в смислову структуру тексту, тобто повного осмислення змісту повідомлення, а, тим більше, "занурення його в діяльнісний, текстовий та культурний контексти" не відбувається. Рівень перекладу також не зумовлює розуміння людиною емоційного змісту повідомлення, авторського ставлення до тексту тощо. На даному рівні емоційний зміст лише фіксується, усвідомлюється та, можливо, певним чином навіть класифікується, але лише приблизно, без глибокого осмислення своєрідності емоцій. Основним критерієм розуміння на даному рівні, підкреслює Н.В.Чепелева, є

переказ змісту тексту іншими мовленнєвими засобами, тобто переказ “своїми словами”. На другому рівні розуміння тексту передбачається не лише вміння реципієнта переказати зміст тексту, але і навички коментування його. Коментування, таким чином, є певним уявленням, моделлю рівня розуміння, який доповнює переклад. Важливо підкреслити, що Н.В.Чепелева наголошує на діалогічності коментування та характеризує його як можливість читача відповідати на запитання, сформульовані підтекстово, автором, з одного боку, і, з іншого, – вміння формулювати питання самим читачем.

Під час розуміння тексту перекладач, на думку Є.І.Пасова, може здійснювати певні допустимі трансформації текстової інформації. Уникати трансформацій з текстом в перекладацькій діяльності майже неможливо, оскільки мова йде саме про тексти, написані нерідною для перекладача мовою. Людина передусім намагається виокремити в тексті найбільш значущі елементи інформації та відділити їх від другорядних шляхом переструктурування окремої частини тексту або об’єднання текстових елементів в більш великі за обсягом семантичні утворення, які адекватно відображають зміст окремих частин повідомлення. Крім цього, на думку авторів, під час читання можливим є синонімічне перефразування, що призводить до реконструкції всієї структури тексту або окремих його частин. У даному разі перекладач, як правило, вводить в текст різноманітні доповнення, які відображають ставлення людини до отриманої інформації, але ці доповнення не повинні бути такими, що повністю або частково викривлятимуть зміст попереднього тексту.

І.А.Зимня, розглядаючи розуміння з точки зору глибини занурення у дум, виділяє такі рівні:

1) розуміння основної думки висловлювання, тобто того, про що говорять;

2) розуміння не лише того, про що говориться, але й того, що говориться, тобто слухач розкриває та усвідомлює як основну, так і всі допоміжні думки висловлювання;

3) розуміння того, як, якими засобами висловлюється зміст тексту, тобто проникнення саме в сутність висловлювання;

4) розуміння основного смислу висловлювання, його провідної думки тощо.

Для нашого дослідження надзвичайно важливими постають три види розуміння, виокремлені В.В.Знаковим в межах трьох парадигм дослідження психіки. Так, когнітивній традиції відповідає розуміння-знання, герменевтичній – розуміння-інтерпретація, екзистенційній – розуміння-осягнення.

Розуміння-знання постає не лише психологічним, але й лінгвістичним феноменом, який детально окреслено в семантиці мови. Б.Л.Юмдін, розробляючи мовну модель розуміння, розрізняє розуміння-думку та розуміння-знання. При цьому, зазначає вчений, семантика останнього вміщує: “усвідомлювати смисл”, “володіти мовою”, “міркувати”. Безумовним є те, що необхідність наявності у суб’єкта певних знань щодо об’єкта розуміння постає з мнемічної умови: людина розуміє лише те, що може співвіднести зі своїми знаннями, та те, що не суперечить її особистісному досвіду. Відсутність знань призводить до нерозуміння.

Розуміння-інтерпретація виникає у суб’єкта в результаті віднесення того, що розуміється, до певної категорії, яка висвітлює ту чи іншу цінність, норму, смисл та ін. Приклади розуміння-інтерпретації наводить в своєму дослідженні Р.Шенк. Автор виокремлює сім типів намірів, “розшифрування” яких призводить до виявлення у слухача різних смислів висловлювання, яке розуміється: смисла наміру, аргументації, потреби та ін. В даному випадку смисл висловлювання залежить не лише від того, що було стверджене об’єктивно. Значущу роль відіграють суб’єктивні способи “розшифрування” цілей людини, яка висловлюється, а також ціннісно-смислові установки слухача, що спонукають його до здійснення інтерпретації шляхом звернення до певної категорії.

З екзистенційної точки зору задача розуміння для суб’єкта постає в тому, щоб інтуїтивно зрозуміти ціле до чіткого усвідомлення його частин. Процес розуміння в даному випадку відбувається до виникнення знання, що породжує контекст, який досить погано розуміється суб’єктом. І те, наскільки чітко людина усвідомлює обмеженість свого знання, його поєднання з контекстом, який не усвідомлюється, тим особистіше більш свідомо оперує цим контекстом. Усвідомлено оперувати знанням, одночасно усвідомлюючи принципову неможливість “знання про знання”, може лише та людина, яка сприймає це знання поєднано з контекстом, який не пізнається до кінця, тобто не знаючи, розуміє.

В процесі здійснення усної перекладацької діяльності в свідомості перекладача мають поєднуватися всі три види розуміння, виокремлені В.В.Знаковим, що дозволить досягти продуктивності цієї діяльності.

Отже, розуміння мовлення є основою перекладу, без чого постає неможливим процес відтворення змісту та форми вихідного повідомлення засобами іншої мови. У той же час, розуміння є детермінантою смислового запам’ятовування. В умовах усної перекладацької діяльності фахівець повинен знайти найбільш

економічний та ефективний спосіб запам'ятовування. Таким способом постає смислове запам'ятовування. Даний механізм також передбачає здатність фахівця враховувати всю сукупність експліцитних та імпліцитних компонентів смислу в процесі перекладу, вміння проводити семантичний аналіз тексту як надсумарного цілого з урахуванням всіх його конститuentів, здатність до досягнення отриманої інформації. Останнє має на увазі здійснення перекладу як вербальної проекції етноментального стилю однієї лінгвокультурної спільноти через інтеграцію ментальних просторів перекладача як представника іншої лінгвокультурної спільноти.

The idea of the article is grounded deeply in the studies of forming of qualification of an interpreter. The article is devoted to the problems of linguistic personality, to the methods of upbringing of its qualities, the first and foremost of these being the competence in styles, genres of the speech. The rhetoric of the theory of education is discussed in connection of molding the linguistic personality.

Key words: translation, psychological methods, text, competence, sub-competence, perception, listening comprehension.

Отримано: 24.02.2011

УДК 159.9:34.01

О.І.Кудерміна

Психологічні особливості професійного спілкування суб'єктів правоохоронної діяльності

У статті розглядаються питання психологічних особливостей професійного спілкування правоохоронців. Проведений теоретичний аналіз дозволив визначити основні положення психології спілкування та юридичної психології, що обумовлюють інтегративний підхід до зазначеної проблематики. Визначене місце та роль професійного спілкування правоохоронця в процесі вирішення ним завдань правоохоронної діяльності.

Ключові слова: професійне спілкування, професійна взаємодія, правоохоронна діяльність, суб'єкт діяльності.